

Ekonomía

<i>Ekonomía</i>	1
<i>Úvod</i>	3
Ekonomika	3
Ekonomía	5
4 základné typy ekonomík	5
Ekonomické zákony	6
Hospodárstvo SR.	7
<i>Trh</i>	8
Subjekty trhu	9
Trhový mechanizmus	9
Peniaze	10
Vývoj peňazí	10
Formy peňazí	10
Funkcia peňazí	10
Banky bankový systém	11
Centrálne = cedul'ová banka	11
Komerčné obchodné banky	12
Ďalšie peňažné ústavy	12
<i>Trh a konkurencia</i>	14
Výrobné faktory	14
Pôda	15
Práca	16
Kapitál	17
Služby	18
Vývoj ekonomického myslenia	19
Rimania	20
Ekonomické názory stredoveku	20
Merkantilizmus	21
Fyziokratizmus	21
Klasická ekonomía	22
Teórie socializmu	23
Neoklasická ekonomía	23
Monetarizmus	25
<i>Podnikanie</i>	26
Podnik	26
Štátny podnik	27
Živnosti	27

Obchodné spoločnosti _____	27
Hospodárska politika _____	30
Monetárna politika _____	30
Fiškálna (rozpočtová) politika _____	31
Dôchodková politika _____	33
Nástroje _____	33
Zahranično obchodná politika _____	33
Nástroje _____	33
Typy platidiel _____	34
Finančný trh _____	35
Ekonomický cyklus _____	36
Inflácia _____	37
Nezamestnanosť _____	38
Národné hospodárstvo _____	39
Ukazovatele výkonnosti ekonomiky _____	39
Menové systémy _____	40
Integračné zoskupenia _____	41
Vzťah EU k Slovensku _____	42

Úvod

Ekonomika

- Je tá časť spoločenského života, ktorá sa zaoberá ekonomickou činnosťou. Je to súhrn spoločensko-výrobných vzťahov, ktoré charakterizujú spoločnosť, vzťahy, ktoré vznikajú v procese: výroby, rozdeľovania, výmeny a spotreby statkov na rôznych stupňoch vývoja spoločnosti.
- Základom je **výroba** - je to organizovaný nepretržitý proces, proces, ktorý sa neustále obnovuje=>reprodukcia, rozšírená reprodukcia - viac ako v predchádzajúcom procese.
- **Statok** - **všetky užitočné predmety, ktorými človek uspokojuje svoje potreby**
- **Potreba** - existuje veľké množstvo potrieb a tiež existujú aj rôzne predstavy o uspokojovaní týchto potrieb. **Je to uvedomený alebo neuvedomený pocit nedostatku.**
 - a) potreby uspokojované hospodárskou činnosťou
 - b) potreby neuspokojované hospodárskou činnosťou
- **z vývojového hľadiska:**
 - a) primárne potreby
 - b) sekundárne potreby
- **podľa naliehavosti potrieb:**
 - a) životne nevyhnutné
 - b) kultúrne a luxusné
- **podľa počtu subjektov:**
 - a) individuálne potreby
 - b) kolektívne potreby
- Keďže existuje veľa potrieb musí existovať aj veľa statkov.
- **Delenie statkov:**
 - a) **podľa dostupnosti:**
 - 1) **voľné** - všetky statky, ktoré sa nachádzajú v dostatočnom množstve v prírode(voda, vzduch)
 - 2) **ekonomické** - nenachádzajú sa v dostatočnom množstve a musíme si ich vyrobiť, alebo získať dodatočným úsilím z prírody - vzácne statky
 - b) podľa formy:
 - 1) **hmotné**
 - 2) **nehmotné**
 - c) **podľa účelu použitia:**
 - 1) **spotrebné**
 - 2) **výrobné**
 - d) **podľa vlastníctva:**
 - 1) **súkromné statky**
 - 2) **verejné statky** - čo slúžia všetkým
- Existujú aj čisté verejné statky - to sú také, ktoré sa vyznačujú nevýlučnosťou, nekonkurenčnosťou, nikoho nemožno vylúčiť z používania týchto statkov.
- **Uspokojovanie bežných potrieb statkami** sa nazýva **spotreba**. Predpokladom spotreby je výroba.
- Rozdiel medzi výrobkom a statkom: statok - širší pojem - sú tu aj veci dané prírodou
 - výroba - užší pojem
- **Výroba** - premena výrobných faktorov, vstupov(pôda, prírodné zdroje, práca) na výrobky a služby. Výrobky majú hmotnú podobu a služby nehmotnú. Výrobky a služby môžeme používať na vlastnú spotrebu a cudziu spotrebu. Ak sú určené na cudziu spotrebu môžeme ich získať kúpou a predajom - uskutočňuje sa na trhu. **Všetky výrobky určené na predaj** sa nazývajú **tovar**.

- Existuje výmena naturálna - **barterová** - tovar za tovar.
- Ekonomika môže byť:
 - 1) legálna - štatisticky dokázateľná, sledovateľná.
 - 2) nelegálna - čierna(drogy, zbrane...)
- Skrytá ekonomika:
 - 1) legálna - fušky
 - 2) nelegálna - daňové úniky
- Rozdelenie ekonomiky na sektory- podľa charakteru výstupu:
 - 1.hmotné statky-**
 - a) **primárny** sektor (činnosť spojená s prírodnými procesmi a živoími organizmami-poľnohospodárstvo, ťažobný priem., lesné, vodné hospodárstvo)
 - b) **sekundárny** (spracovateľský priemysel, činnosť spojená s premenou prírodných zdrojov a s priem rozvojom- potravinársy, textilný priemysel)
 - 2.služby-**
 - c) **terciálny** (služby obyvateľstvu, obsluha prvých dvoch sektorov- zdravotníctvo, doprava, banky, poisťovne, lekári...)
 - d) **kvartálny** (informačné služby- najmladší, najväčšia perspektíva)

Ekonomía

- **Veda o ekonomike.** Ekonomia skúma, analyzuje a opisuje spôsob, ako ľudia používajú obmedzené vzácne zdroje s alternatívnym použitím. Na výrobu výrobkov a služieb, ako sa rozdeľujú a vymieňajú. Vzniká už v staroveku - vtedy to ešte nebola veda, pretože učiteli nevyčleňovali ekonomické javy z celého komplexu spoločenských javov.
- Ekonomia ako veda ešte neexistovala.
- Ekonomiu za vedu považujeme až v 18st. Jej zakladatelia sú
 - 1) **Adam Smith** a jeho dielo: „Pojednanie o pôvode a podstate bohatstva národov“ (O bohatstve národov)- napísal ho v roku 1776.
 - 2) **Dávid Ricardo**: „Zásady politickej ekonomie a zdaňovania“ - napísal ho v roku 1817.
- Ekonomia (od slova oikos - dom; nomos - zákony) gr.filozof Xenofón- dielo Oi konomicos
- člení sa na: makroekonomiu
mikroekonomiu
- **Makroekonomia** - skúma národné hospodárstvo ako celok, porovnáva medzinárodné ekonomické vzťahy - HNP, inflácia, deflácia...
- **Mikroekonomia** - skúma správanie jednotlivca, firiem (odvetvia, podniky...), Slovo ekonomia po prvýkrát použil Xenofón. Antoine de Monchretien - obdobie merkantilizmu, pridal k slovu ekonomia - politikos=>oikonomia politikos.
- Ekonomia podľa prístupu ku skúmaniu otázkami:
 - a) **pozitívna** - ekonomia, ktorá skúma ekonomiku takú aká je
 - b) **normatívna** - nielen opisuje, skúma, ale aj hodnotí a dáva odporúčania, nielen skonštatuje ale aj navrhne riešenie.
- **Ekonomika**
 - a) **prebytková** - keď sa vyrába viac výrobkov a služieb ako je obyvateľstvo schopné spotrebovať.
 - b) **nedostatková** - keď sa vyrába menej výrobkov a služieb ako je pre obyvateľstvo potrebné. Miera otvorenosti závisí od účasti na medzinárodnej delbe práce

4 základné typy ekonomík

- 1) **Zvyková** –Rozhodujú tradície, inštinkty o tom čo, pre koho a ako vyrábať, je to najstarší typ ekonomiky, v súčasnosti prekonaná, malé skupinky, džugla)
- 2) **Direktívna** – Príkazová ekonomika, vláda robí všetky rozhodnutia. Sú tu doregulované ceny, 5 ročnice... silná prevaha štátneho majetku, neefektívna.
- 3) **Trhová ekonomika** – Predpokladá existenciu trhového mechanizmu a slobody podnikania a dokonalú konkurenciu. Čo vyrábať = rozhodujú peňažné hlasy spotrebiteľov. Ako vyrábať = rozhodne konkurencia. Pre koho? = požiadavky spotrebiteľa, prevaha súkromného vlastníctva, voľná tvorba cien, voľný pohyb tovaru, kapitálu, pracovných síl.
- 4) **Zmiešaná** – Aj súkromné aj verejné inštitúcie. J.M. Keynes tvrdí že „ Štát má zasahovať do ekonomiky tam, kde sa prejavujú nedostatky trhu. “ Otázky si kladie ako v trhovej ekonomike.

Ekonomické zákony

- Platí tu značná dávka subjektivismu, ekonomickú realitu je treba skúmať v rovnakých podmienkach - **ceteris paribus**.

- 1) Zákon priemeru - ekonomické zákony platia iba v priemere, nie pre všetky prípady, nie ako exaktné súvislosti**, správanie spoločnosti je možné ľahšie predvídať ako správanie jednotlivcov. Jednotlivec ťažko zmení svoje návyky.
- 2) Zákon minima – o kvalite a kvantite outputov rozhoduje kvalita najslabšieho inputu** (kvalitné stroje, schopný management, pracovná sila, to všetko ovplyvňuje výsledok).
- 3) Zákon klesajúcich výnosov** - vyjadruje vzťah medzi vstupmi a výstupmi, **ak postupne pridávame iba 1 input, pričom ostatné inputy ostávajú nezmenené, zväčší sa celkový výstup, ale množstvo dodatočných výstupovpo určitom bode začne klesať**.
- 4) Zákon efektívnosti - produkcia je efektívna vtedy, keď spoločnosť nemôže zvýšiť výrobu 1 statku bez toho, aby znížila výrobu iného statku**. Zákon poukazuje na to o koľko musí spoločnosť znížiť výrobu 1 statku, keď chce zvýšiť výrobu 2 statku. Poukazuje na krajnú hranicu výrobných možností. Ekonomika je efektívna vtedy, keď výroba je na hranici produkčných možností - maximálne množstvo statkov vyrobených pri daných zdrojoch. Neplýtvanie so zdrojmi.
- 5) Zákon vzácnosti a alternatívne použitie verejných statkov - statky sú vzácné, lebo spoločnosť nemôže vyrobiť zo zdrojov toľko statkov, ktoré by spotrebiteľia chceli získať**. Potreby, želania ľudí sú vždy väčšie ako množstvo statkov. Výrobné faktory sú tiež vzácné. Vzácnosť výrobných faktorov núti spoločnosť hľadať aj alternatívne výrobné faktory.

- Základom ekonomických vied je ekonomická teória - teória hospodárskej politiky, teórie trhovej ekonomiky, dejiny ekonomických teórii...

- na tieto teórie nadväzujú:

- a) **úsekové ekonomické disciplíny**: ekonómia poľnohospodárstva, priemyslu, obchodu
- b) **prierezové ekonomické disciplíny** - peňažníctvo, management, burzovníctvo

- Spolupracuje s ostatnými vedami(matematika, štatistika, informatika...).

- Ekonomická realita je veľmi zložitá - ekonómovia musia mať veľmi dôsledne vypracované metódy skúmania. Dôležitú úlohu má abstrakcia(abstraktné myslenie). Umožňuje všímať si podstatné javy aj napriek tomu dochádza k rôznym chybným omylom a záverom

- 1) POST HOC klam** - ak jav A predchádza javu B, z toho by malo vyplývať, že jav A podmieňuje vznik javu B - v ekonómii to vôbec takto nemusí byť.
- 2) Klam kompozície** - čo je dobré pre jednotlivca, je dobré pre spoločnosť. V Ekonómii to vôbec nemusí platiť.
- 3) Klam dekompozície** - čo je dobré pre spoločnosť, je dobré aj pre jednotlivca, tiež nemusí platiť.
- 4) Substitučný vzťah** - buď, alebo - spoločnosť sa musí rozhodnúť.
- 5) Alternatívne náklady** - vyjadrujú sa tým, čoho sme sa museli vzdať pre niečo (ako napríklad: Vláda sa rozhoduje - stavba elektrárne alebo stavba diaľnic).

Hospodárstvo SR.

- Podľa ústavy SR3 hlava: „ **Hospodárstvo SR. sa zakladá na princípoch sociálne a ekologicky orientovanej trhovej ekonomiky** “
- Po roku 1989 nastali v našej ekonomike **výrazne zmeny**:
 - 1) Legislatívna úprava zákonodarstva (obchodný zákonník, živnostenský zákon..)
 - 2) Privatizácia (vznik FNM)
 - 3) Liberalizácia cien (voľná tvorba cien podľa EK. Pravidiel.)
 - 4) Zabezpečenie konvertibility našej meny (zameniteľnosť)
 - 5) Vytvorenie nového daňového systému.
 - 6) Vstup zahraničného kapitálu. Spolupráca s ost. Ekon.

Trh

- Trh - trhový systém: je to miesto, kde sa uskutočňuje kúpa a predaj, charakterizujeme ho ako súhrn výmenných, tovarovo-peňažných vzťahov medzi predávajúcim (ponukou) a spotrebiteľom (dopytom). Delí sa:
 - a) podľa počtu predávaných výrobkov a služieb:
 - 1) čiastkový - 1 druh tovaru
 - 2) agregátny - viac druhov tovaru.
 - b) z vecného hľadiska:
 - 1) Trh výrobných faktorov
 - 2) Trh tovarov a služieb
 - 3) Finančný trh - tento trh zahŕňa trh peňažný, kapitálový, devízový, poisťný, trh drahých kovov.
 - c) z územného hľadiska:
 - 1) miestny - jarmoky - historicky najstaršia forma
 - 2) regionálny
 - 3) národný
 - 4) medzinárodný
 - 5) svetový
 - d) z časového hľadiska:
 - 1) minulý
 - 2) prítomný
 - 3) budúci
 - 4) sezónny
- Existencia trhu si vyžaduje splnenie určitých predpokladov:
 - makroregulácia trhu z pozície štátu
 - protimonopolné zákony, nízky stupeň monopolizácie
 - voľná tvorba cien
 - voľný vstup výrobcov do odvetvia
- Na trh pôsobia viaceré **činitele**:
 - 1) politické - stabilita, vojna, mier
 - 2) ekonomické - dôchodky, ceny
 - 3) demografické - veková, pohlavná štruktúra obyvateľstva
 - 4) geografické - poloha, podnebie, počasie
 - 5) sociálne - rozvrstvenie, spoločenské tradície, záujmy
 - 6) psychologické - zvyky, kúpne motívy, záľuby
- **Pozitíva trhu**: inovovanie, technické vybavenie, zvyšovanie kvality výrobkov, uspokojovanie potrieb obyvateľstva
- **Negatíva trhu**: vyplývajú z existencie verejných statkov, monopolu, externalít (vedľajší, alebo nežiadúci produkt trhu):
 - a) pozitívne - keď subjekt realizuje nejaké výhody, ktoré sám nehradí (včely, strážna služba)
 - b) negatívne - keď určitému subjektu vznikajú vyššie náklady z činnosti 2 subjektu (znečistenie)

Subjekty trhu

- a) jednotlivci - ako kupujúci, predávajúci
 - b) firmy - na trh vstupujú tým, že nakupujú výrobné faktory, vystupujú aj ako predávajúci výrobkov, služieb
 - c) štát - zabezpečuje fungovanie trhu, keď zlyháva trhovú mechanizmus, je aj kupujúci, aj predávajúci
- Účinnou metódou na znižovanie rizika je **marketing** - hľadanie odbytových ciest (správny výrobok správnemu spotrebiteľovi, v správnom čase, na správnom mieste, v správnej kvalite a cene)

Trhový mechanizmus

- Je súčasťou každého trhu, je to súhrn procesov a vzťahov, ktoré vznikajú pri kúpe a predaji výrobkov, služieb, výrobných faktorov, za trhovú cenu.
- Trhový mechanizmus: a) proces tvorby dopytu
b) proces tvorby ponuky
c) proces tvorby ceny
- a) **Dopyt** - súhrn jednotlivých rozhodnutí samostatných spotrebiteľov - množstvo tovarov, ktoré chcú ľudia získať. Množstvo závisí od jeho ceny. Vzťah medzi dopytom a cenou vyjadruje zákon klesajúceho dopytu. Na dopyt vplýva výška dôchodkov, ceny substitučných výrobkov (porovnateľných), rozsah trhu, počet obyvateľstva, subjektívne faktory (záľuby, tradície), veková štruktúra.
- b) **Ponuka** - množstvo tovarov ponúkané výrobcom pre spotrebiteľov - je to súhrn jednotlivých rozhodnutí samostatných výrobcov (na ponuku musíme vždy pozerieť zo strany výrobcov). Zákon rastúcej ponuky - čím je vyššia cena tým vyššia je ponuka, výrobné náklady, ceny substitučných výrobkov, statky, ktoré sa môžu vo výrobe nachádzať. Čím je vyšší počet výrobcov, tým je vyššia konkurencia. Iné faktory: vplyv počasia v poľnohospodárstve. Ideálne by bolo, keby na trhu dochádzalo k rovnakej ponuke a dopytu. K trhovej rovnováhe dochádza vtedy, keď kupujúci chce kúpiť rovnaké množstvo tovarov ako výrobca chce predať => ponuka = dopyt. V bode, kde sa pretína krivka dopytu a ponuky je rovnobežný bod -E - ekvilibrium => rovnovážna cena - dochádza k znižovaniu výroby, niekedy k znižovaniu cien, keď je ponuka menšia ako dopyt => zvýšenie cien.
- c) **Cena** - je nositeľom trhovej informácie, hodnoty tovarov a služieb vyjadrené v peniazoch, cena každého tovaru sa skladá z 2 častí: 1) výrobné náklady
2) zisk

Ceny môžu byť:

- a) voľné - vytvárané na základe ponuky a dopytu
- b) limitované - vytvárané na základe ponuky a dopytu, ale majú stanovenú maximálnu a minimálnu hranicu, hranice stanovuje cenový úrad,
- c) pevné ceny - pevne stanovené cenovým úradom

Peniaze

- slúžia ako všeobecný **sprostredkovateľ výmeny** Tj. Všeobecný ekvivalent za ktorý sa vymieňajú všetky ostatné druhy výrobkov a služieb.

Vývoj peňazí

- 1) Barter
- 2) Tovarové peniaze (dobytok)
- 3) Drahé kovy (majú lepšiu skladovateľnosť, trvanlivosť, deliteľnosť, vysokú hodnotu)
bimetalizmus – dvojkov (zlato striebro)
monometalizmus – jeden kov (striebro)
- 4) Papierové peniaze – náhradná forma zlata v obehu, môžu pôsobiť súčasne.

Formy peňazí

- 1) Hotovostné – Bankovky (vydáva centrálna banka)
- Mince (vyrobené zo všeobecných kovov)
- 2) Depozitné (vklady v bankách ktoré môžeme použiť na platby)
- 3) Bezhotovostné (hocikedy, prevodom, výberom kreditkou)
- 4) Kvázipeniaze (takmer peniaze sú to úročné vklady s určitou výpovednou lehotou, terminované účty...)

Funkcia peňazí

- Sú prostriedkom výmeny, platidlo, obeživo, sú zúčtovacou jednotkou, prostredníctvom nich sa predáva kupuje.
- Sú nositeľom hodnôt, uchovávajú sa ako úspory ktoré môžeme neskôr použiť na nákup.
- Liquidita peňazí – schopnosť uskutočňovať platobné operácie.
- Peňažné agregáty – sa určujú na základe toho aká je liquidnosť peňazí rozlišujeme: M1, M2, M3... (označujeme ich M a u nás sa používajú M1, M2)
 - 1) M1 najlikvidnejšie formy peňazí (bankovky, mince, neterminované vklady, cestovné šeky, sú to takzvané transakčné peniaze)
 - 2) M2 obsahuje M1 + terminované vklady vrátane úspor, vkladové certifikáty, stavebné sporenie.

Banky bankový systém

- V každej ekonomike sú 3 druhy bánk:

Centrálne = ceduľová banka

- Stará sa o to, aby bol v štáte dostatok peňazí
- U nás je to NÁRODNÁ BANKA SLOVENSKA
- Okrem vydávania slovenských bankoviek a mincí, poskytuje OB úvery a ovplyvňuje ich činnosť pomocou rôznych ekonomických nástrojov, preto jej hovoríme banka bánk.
- Úlohy centrálnej banky

CB zabezpečuje stabilitu meny, je to jej hlavná úloha. Dalej nasledujú úlohy z tohto faktu vyplývajúce:

- a) určuje menovú politiku štátu
 - b) vydáva bankovky a mince
 - c) riadi peňažný obeh
 - d) koordinuje platobný stik a zúčtovanie bánk
 - e) vykonáva dozor nad bankami
-
- Ostatné úlohy:
 - a) vykonáva pokladničné plnenie štátneho rozpočtu
 - b) zabezpečuje emisi a umiestnenie štátnych cenných papierov
 - c) riadi medzinárodný platobný stik
 - d) riadi devízové hospodárstvo
 - e) spravuje devízové rezervy
 - f) zastupuje krajinu v medzinárodných menových inštitúciách
 - g) vykonáva obchodné a investičné činnosti na zabezpečenie jej činnosti
-
- Nástroje CB:
 - a) Priame – regulovanie investičných činností = banka poskytuje podnikateľovi úver len na základe záruky štátneho orgánu. Regulácia spotrebného úveru – pri predaji na splátky môže štát stanoviť maximálnu dobu splatnosti.
 - b) Nepriame – Diskontná sadzba (úroková sadzba za kt. centrálna banka požičiava obchodným bankám) ovplyvňuje úverové možnosti OB.
Pri zvyšovaní úverov je v obehu väčšie množstvo peňazí = expanzívna politika.
Pri znižovaní úverov nastáva reštriktívna politika.
Povinná miera minimálnych bankových rezerv (určuje CB) Keď znižuje Br obchodná banka môže poskytnúť viac úverov) a naopak.
Operácie na voľnom trhu CB nakupuje alebo odpredáva cenné papiere Ob. Cb nakupuje OP od OB – zvyšujú sa úverové možnosti.

Komerčné obchodné banky

- Taký typ bánk, ktorý poskytuje bankové služby predovšetkým podnikateľom, družstvám, súkromným podnikateľom, fyzickým osobám.
- Uskutočňujú 3 typy bankových operácií:
 - a) aktívne – poskytujú úvery svojim klientom, za ktoré poberajú úroky.
 - b) Pasívne – prijímajú vklady svojich klientov, alebo vydávajú vlastné akcie, za tieto operácie musia banky platiť úrok alebo dividendu.
 - c) Sprostredkovateľské – uskutočňujú rôzne prevody na účtoch svojich klientov a poskytujú ďalšie služby svojim zákazníkom.
- Obchodné banky: Všeobecná úverová banka, a.s, Tatra banka, a.s., Slovenská sporiteľňa a.s...
- Delíme na:
 - 1) univerzálne = vykonávajú všetky druhy bankových operácií
 - 2) špecializované = vykonávajú iba určité druhy bankových operácií:
 - d) Depozitné banky – špecializujú sa iba na vklady
 - e) Devízové – špecializujú sa na zahraničné obchodné styky
 - f) Investičné – financovanie a úverovanie dlhodobých investícií
 - g) Hypotekárne – poskytujú dlhodobé úvery zabezpečené nehnuteľnosťou.
- **Úver** je vzťah v ktorom veriteľ poskytne finančnú čiastku dlžníkovi a ten sa zaviazuje, že mu túto čiastku po určitom čase vráti obohatenú o úrok.

Ďalšie peňažné ústavy

- Nebankové finančné inštitúcie
- Patria sem sporiteľne a poisťovne
- Niektoré sporiteľne sú typické obchodné banky s univerzálnou bankovou činnosťou (Napr. Slov. spor, a.s.)

Sporiteľňa

- Peňažný ústav ktorý poskytuje svoje služby obyvateľom, súkromným podnikom, a iným inštitúciám.
- Prijíma ich vklady a z nich im vypláca úroky. Súčasťou jej činnosti je poskytovanie pôžičiek obyvateľom a iným klientom, za kt. v diferencovanej výške získavajú úroky.
- Poskytuje možnosť otvoriť si spořízírový účet a získať kreditnú kartu.

Poisťovňa

- Peňažný ústav, ktorý má právo vykonávať poisťovaciú činnosť. Vytvára rezervy z plateného poisťného a z vlastnej podnikateľskej činnosti, aby mohla poisťencom uhradiť príslušné záväzky.
- Poisťný vzťah vzniká na základe poisťnej zmluvy. Poistený sa v nej zaviazuje v pravidelných splátkach platiť dohodnutú poisťnú sumu (poisťku). Poisťovňa sa zaväzuje, že zaplatí poistenému odškodné v primeranej výške poistenia ako časť úhrady škody, ktorá mu vznikne z poisťnej udalosti.

- Poznáme dva druhy poistenia:
 - 1) Poistenie majetku a zodpovednosti za škody
 - 2) Poistenie osôb
- Poist'ovne: Alianz poist'ovňa, a.s. , Kooperatíva, a.s.
- V roku 1993 bola založená Slovenská asociácia poist'ovní.

Trh a konkurencia

- **Konkurencia a monopol** - trhový mechanizmus by bez konkurencie nemohol fungovať
- **Konkurencia** - súťaž, existuje medzi:
 - f) výrobcami – ponuka
 - g) spotrebiteľmi - dopyt
- Môže byť:
 - a) **konkurencia na strane ponuky** - každá firma sa usiluje o najlepšie postavenie - ovládnutie trhu. Táto konkurencia môže byť:
 - 2) cenová - firmy sa snažia získať na svoju stranu čo najviac spotrebiteľov tým, že znižujú ceny, je tu predpoklad, že konkurencia nebude schopná konkurovať týmto cenám.
 - 3) necenová - jej cieľom je získať si zákazníkov zvýšením kvality, zvýšením technických parametrov - dôležitá je tu reklama, obalová technika, zľavy pri nákupe.
 - b) **konkurencia na strane dopytu** - vyplýva z toho, že každý spotrebiteľ má záujem kúpiť čo najlacnejšie. Tento typ sa prejavuje vtedy, keď dopyt na trhu prevyšuje ponuku=>nedostatok tovaru
 - c) **Dokonalá konkurencia** - neexistuje, pretože nie je možné, aby všetci výrobcovia mali vytvorené rovnaké podmienky.
 - d) **Nedokonalá konkurencia** - monopolné prvky, existuje v 3 podobách:
 - 1) *monopolistická konkurencia* - keď sa na trhu vyskytuje určitý výrobok, ktorý ponúkajú viacerí výrobcovia, sú tu odlišnosti ako: obal, farba, dizajn vôbec...
 - 2) *oligopol* - nedokonalá konkurencia je, keď niekoľko veľkých firiem nedovoľuje vstup drobných firiem na trh.
 - 3) *monopol* - vzniká pri situácii, keď existuje len jeden výrobca určitého tovaru, neexistuje konkurencia, monopolne vysoká cena - protimonopolné opatrenia - práma ich štát=>zabezpečenie konkurencie.

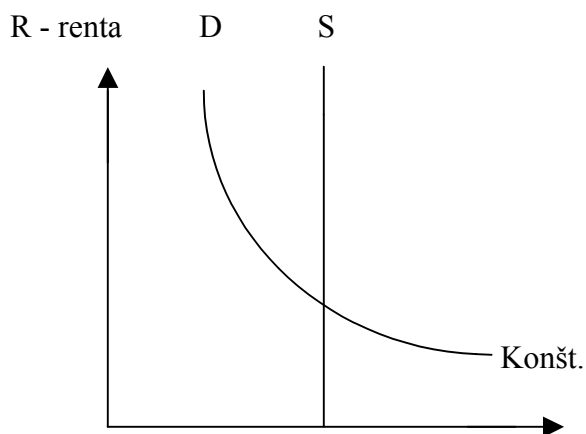
Výrobné faktory

- sú to imputy : prírodné zdroje, kapitál, práca.
- Cena výrobných faktorov vždy závisí od ponuky a dopytu.
- Zvláštnosť: dopyt po statkoch je určovaný hraničnou užitočnosťou, kt. je posudzovaná subjektívne. Výrobné faktory ale neslúžia na individuálne uspokojovanie potrieb, preto tu nemožno hovoriť o užitočnosti ako o subjektívnom uspokojení potreby.
- Na TVF sa podnikatelia riadnanákladmi ktoré im vznikajú v súvislosti nákupom VF výnosmi ktoré im VF prinesú.
- Na trhu VF zohrávajú náklady dôležitú úlohu.

Pôda

- Patrí k **primárnym statkom**, je to **vzácný** statok.
- Pôdy sa navzájom líšia úrodnosťou, výhodnosťou polohy, vzdialenosťou k odbytovým trhom...
- **Ponuka pôdy na trhu pôdy je vždy fixná, stála.**
- **Keď sa mení dopyt po pôde, mení sa iba jej ceny a renta.**
- Dopyt po pôde : je to **odvođený dopyt**, tak ako aj u ostatných výrobkoch, vždy závisí od dopytu ktorí sa prostredníctvom Výrobného faktora ponúka. (tj. Závisí od produktu ktorý sa prostredníctvom pôdy vytvorí)
- **Pozemková renta** jedná sa o ekonomické využitie pôdy. Je to cena ktorá sa platí za využívanie pôdy.
- Renta môže byť **absolútna** (berie do úvahy obmedzené množstvo pôdy) alebo **diferenčná** (úrodnosť, vzdialenosť od odbyt trhu...)
- Krivka dopytu po pôde má strmší tvar, lebo cena výr. faktoru nereaguje hneď na zmenu v dopyte po zemiakoch, ale až po určitom období.
- Vlastník pôdy má snahu prenajímať pôdu na čo najkratšie obdobie, aby zmeny v cene produktov mohli čo najrýchlejšie premietnuť do výrobných faktorov a z neho odvodene renty.
- Cenu pôdy tvorí **kapitalizovaná pozemková renta**. Vlastník pôdy predá pôdu za takú čiastku, ktorá mu prinesie rovnaký dôchodok ako renta v podobe úroku z uložených peňazí. Vypočítava sa podľa vzorca **$\text{Renta} / \text{úroková miera} * 100 =$**
- **W. Petty** Anglický ekonóm tvrdí, že pôdu máme predat' za 21 násobok renty.
- 21 rokov je obdobie z kt. môžu žiť 3 generácie.

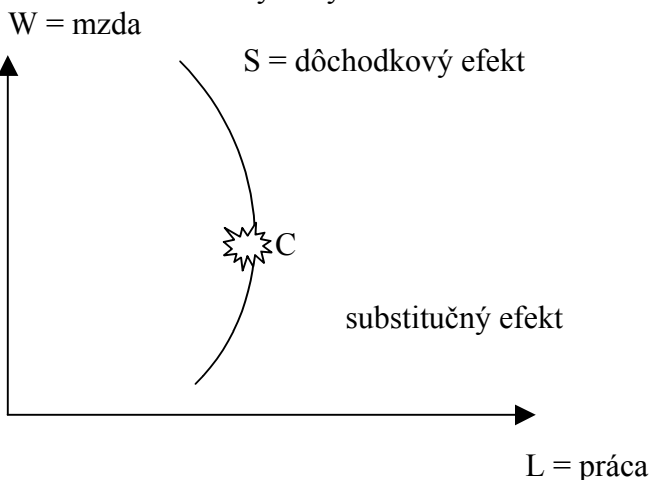
0	21	42
Prvá generácia	Druhá generácia	Tretia generácia

A – Area , množstvo pôdy

Práca

- Vedomá činnosť zameraná na výrobu úžitkových hodnôt.
- Vstupujú doň domácnosti ktoré ponúkajú prácu a firmy, ktoré prácu žiadajú. Domácnosti závisia od príjmov (najpodstatnejšou zložkou je mzda) sú nútené ponúkať prácu.
- Ponuka práce vždy závisí od hraničných nákladov pri vynakladaní práce (domácnosť je v rovnováhe = efekt slasti ktorú práca prináša, nerovnováha = strasť).
- Ponuku práce ovplyvňuje: 1) veľkosť populácie
2) tá, časť populácie ktorá tvorí práceschopné obyvateľstvo (od celkového počtu obyvateľov odpočítame tých, kt. už nerobia alebo ešte nemôžu pracovať).
- Dopyt je určovaný zo strany firiem, je odvodený závisí od dopytu po výrobkoch ktoré pracovná sila vyrába.
- **Pracovná sila** = schopnosť človeka pracovať, vytvára sa vzdelávaním a praxou.
- Špecifickou črtou ľudskej práce je **schopnosť podnikat'**.
- **Účinnosť** práce zvyšuje ďalšia kvalifikácia + vybavenie.
- **Odmenou za prácu je Mzda:** hrubá (bez daní a poplatkov) čistá (s odpočítaním)
- Mzda: 1) Časová za časovú jednotku
2) Úkolová priemerný počet výrobkov za daný čas
- Mzda : 1) Nominálna
2) Reálna
- Práca: 1) Produktívna
2) Neproductívna
- Práca: 1) Živá
2) Zhmotnená
- Práca: 1) Tvorivá
2) Rutinná
- Prírodné zdroje sú použiteľné len v 1 výrobnom procese. Kapitálové statky sú použiteľné dlhšiu dobu, vo výrobnom procese sa kapitálové statky opotrebovávajú a prenášajú svoju hodnotu do nových výrobkov.

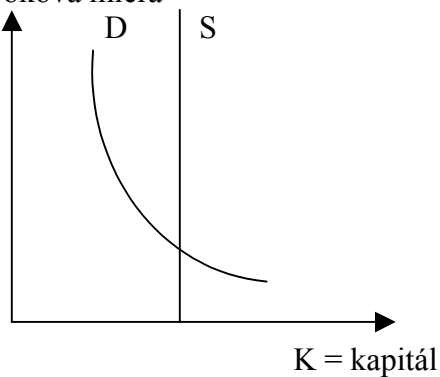
- Z rastom mzdovej sadzby rastie aj ponuka práce, ale iba do určitého bodu C a od bodu C zvyčajne začne prevládať dôchodkový efekt (pri vyšších mzdových sadzbách ponuka práce začne klesať, ľudia dávajú prednosť odpočinku, deťom..

Kapitál

- Druhotný výrobný faktor, od predchádzajúcich sa líši tým, že je výsledkom výrobnej činnosti
- Chápanie kapitálu je viacvýznamové, východiskovou formou na trhu kapitálu je peňažný (alebo potencionálny) kapitál.
- Okrem toho rozlišujeme aj reálny kapitál.
- Peňažný kapitál = naakumulované úspory, je teda len potencionálnym kapitálom, ktorí sa môže stať reálnym vtedy keď kapitál požičiavame alebo sa použije na nákup ďalších kapitálových statkov.
- Požičiavaním vzniká úverový vzťah.
- Výsledkom používania kapitálu je **úrok** (platba za využívanie cudzieho kapitálu), alebo **zisk** (rozdiel medzi celkovými príjmami a výdavkami)
- Úrok je daný úrokovou mierou ktorá vyjadruje vzťah medzi úrokom a kapitálom $\times 100$

$$u' = \text{Úrok} / \text{Kapitál} \cdot 100$$

u' = úroková miera

- Ponuka kapitálu je konštantná, závisí od úspor.
- Dopyt po kapitále je odvodený dopyt a závisí od dopyte po tých statkoch, ktoré sa pomocou príslušného kapitálu vyrábajú.
- Dopyt po kapitále je vždy elastický.
- Kapitál poznáme:
 - 1) **fyzický** - hmotný, nehmotný
 - 2) **finančný** - cenné papiere, peniaze, dlhopisy
 - 2) **fixný(stály)**
 - 3) **obežný(cirkulujúci)** - zásoby tovaru, hotovosť, osobitným druhom kapitálu je technológia. Je to súhrn postupov a metód - vznik výrobkov a tovaru.

Služby

- a) **vecné** - činnosti zamerané na obnovu statkov
 - b) **osobné** - všetky cudzie činnosti, ktoré smerujú k človeku a uspokojujú jeho potreby.
- Pretože základným cieľom každej spoločnosti je uspokojovanie potrieb obyvateľstva a zdroje na uspokojovanie týchto potrieb sú vzácne. Preto každá spoločnosť musí riešiť **3 základné otázky**. (autor je **Samuelson**) :
- 1) **Čo vyrábať** (aké statky, množstvo...)
 - 2) **Ako vyrábať** (z akých zdrojov, technológia)

Pre koho vyrábať (aké vrstvy, na export..)

Vývoj ekonomického myslenia

- Najstaršie ekonomické názory vznikajú už **v staroveku**, idealizuje sa tu **naturálny typ hospodárstva**. Rôzne ekonomické javy vysvetľovali veľmi zjednodušene, zodpovedalo to ich úrovni poznania. Vytvorili sa 2 základné prístupy:

I) Hedonistický - pochádzal od Epikura, cieľom tohto prístupu je maximalizovať slasti, minimalizovať strasti. O tom Čo vyrábať? rozhoduje jednotlivec. Prístup existuje aj dnes. V pozadí koncepcie človeka ekonomického - Homo oeconomicus.

II) Princíp obecného blaha. Tento prístup predkladá predstavu, že všetci ľudia sú si rovní. Obecné blaho zabezpečuje štát. Patrí sem **Platón** - svoje ekonomické názory rozširuje v dielach:

a) Ústava (štát) – Politeia

b) Zákony – Noemoi Štát má byť garantom obecného blaha. V ústave obyvateľstvo delil do 3 skupín:

1) skupina výrobcov

2) skupina strážcov

3) skupina vládcov

2, 3 - nemajú mať súkromné vlastníctvo a ani rodinu. V diele Zákony svoje názory prepracoval a povedal, že všetky skupiny obyvateľstva môžu mať súkromné vlastníctvo a rodinu.

- Ďalší predstavitelia:

Xenofón

- V centre pozornosti bol roľník a jeho činnosť; dielo Oi – konomikos

Aristoteles

- Filozof, jeden z prvých ekonomických mysliteľov.
- Súkromné vlastníctvo považoval za nevyhnutnú požiadavku individuálnej iniciatívy.
- Rozlišoval medzi hospodárskou činnosťou, ktorej cieľom je uspokojovanie potrieb ľudí, túto činnosť nazval ekonomika a činnosť, ktorej cieľom je dosiahnuť zisk - chremastika. Odmietal úžeru.
- Je známy ako tvorca princípu ekvivalencie výmeny - tovary, ktoré sa vymieňajú musia byť v nejakom ohľade rovnaké, musia byť kvantitatívne porovnateľné.
- Je predchodcom teórie spravodlivej ceny - cena, ktorá vzniká v podmienkach konkurencie a slobodnej zmluvy, nie je vynútená ani ekonomickým tlakom ani násilím.
- Neskúmal ekonomický dosah, zostal v morálnej rovine. Peniaze chápal ako prostriedok, ktorý uľahčuje výmenu, nevidel v nich prostriedok na uchovávanie bohatstva.

Rimania

- Nadväzovali na **Grékov**. To, čo sa im hodilo si brali na praktické účely. Poľnohospodárstvo považovali za najčestnejší zdroj obživy.
- Predstavitelia:
 - 1) **Cato** - spis o poľnohospodárstve, snažil sa vysvetliť ako čo najlepšie hospodáriť, zaobchádzať s otrokmi, doporučoval znepriatelieť otrokov, aby lepšie pracovali.
 - 2) **Varro** - poľnohospodárstvo, pracovné nástroje delil do 3 skupín:
 - a) hovoriace nástroje - otroci
 - b) nemé nástroje – kladivo
 - c) nástroje, ktoré vydávajú neartikulované zvuky - zvieratá
 - 3) **Gracchusovci** - bratia, pozemkové reformy, chceli prerozdeliť pôdu, tvrdili, že do armády majú vstupovať aj nemajetní.
- V tomto období sa zdôrazňovalo **autanktné - sebestačné hospodárstvo** - všetko potrebné si vyrobiť a predať len prebytok. V prechodovom období od staroveku do stredoveku vzniká hospodárstvo s intenzívnym hospodárstvom - výroba s cieľom predaja.

Ekonomické názory stredoveku

- Nevznikli žiadne teórie, nadväzovali na **teóriu spravodlivej ceny=>feudalizmus**, základom majetku je pôda, vlastník pôdy je feudál, feudáli - **poddaní odovzdali rentu** feudálom.
- Platila sa renta - robota, peňažná, naturálna. Okrem toho platili odvody, dane, mýta, cirkevné desiatky.
- **Neexistovali výrobné faktory**, trhový systém, kapitál mal charakter depotu - pokladu.
- V teórii spravodlivej ceny pokračuje **Tomáš Akvinský - spravodlivá cena** je taká, ktorá po odpočítaní nákladov výrobcovi zabezpečí primeraný životný štandard - nie nižší. Zisk je povolený v 3 prípadoch:
 - 1) keď slúži ako zdroj obživy
 - 2) keď slúži ako podpora a pomoc chudobným
 - 3) keď slúži na verejné účely

Merkantilizmus

- Vzniká v 16st., rozvíja sa až do polovice 18st.
- Názov pochádza od boha obchodu Merkura.
- V obchodovaní ich zaujímali praktické otázky hospodárskeho života.
- Merkantilizmus vyjadroval záujmy štátnikov a veľkých obchodných spoločností.
- Vznik merkantilizmu súvisí s prúdením drahých kovov do Európy. **Národné bohatstvo videli v hromadení drahých kovov a peňazí.** Podľa nich zdrojom bohatstva je zahraničný obchod. Zakazovali drahé kovy a peniaze vyvážať z krajiny, neskôr v období rozvinutého merkantilizmu sa veľký dôraz kládol na podporovanie manufaktúr.
- Manufaktúry sa zameriavali na výrobu výrobkov na vývoz, snažili sa dosiahnuť aktívnu peňažnú bilanciu. Dovážali sa len suroviny, ktoré sa tam nevyrábali + výrobky z drahých kovov.
- Predstavitelia: **1) Thomas Mun - v Anglicku**
2) J. B. Colbert - vo Francúzsku
3) Mária Terézia, Jozef II - Rakúsko-Uhorsko
4) Peter I - Rusko

Fyziokratizmus

- Vzniká v 18st.
- **Zdroj bohatstva videli v poľnohospodárskej výrobe**, najbohatšia je tá krajina, ktorá má najviac poľnohospodárskej pôdy. Národné hospodárstva prirovnávali ku kolobehu v prírode - vyviera z prírody.
- Predstavitelia:

1) Francois Quesnay (Kene) - bol osobným lekárom Ľudovíta XV, k ekonomike pristupoval tak ako lekár k ľudskému telu. Tvrdil, že treba hľadať príčiny chorobného stavu hospodárstva. Najvýznamnejšie dielo je Ekonomická tabuľka - 1758, podáva tu sociálnu štruktúru spoločnosti. Spoločnosť delí na triedy:

- a) trieda vlastníkov - vlastní pôdu
- b) produktívna trieda - nájomníci pôdy a tí, ktorí pracujú
- c) sterilná trieda - všetci ostatní, pracujúci v iných odvetviach, remeslách, obchode, nevytvárali nové hodnoty, iba sumarizovali hodnoty vytvorené v poľnohospodárstve.

Nevytváral nové hodnoty, iba sumarizoval hodnoty vytvorené v poľnohospodárstve.

2) Turgot - nadviazal na Quesnaya, bol to minister financií Ľudovíta XVI - z produktívnej triedy vyčleňuje roľníctvo ako samostatnú triedu. Zdroj bohatstva videl v poľnohospodárskej výrobe.

Klasická ekonómia

- Spája sa s ňou vznik **ekonómie ako vedy - Wiliam Petty**, zdroj bohatstva nehľadá v obehu, ale vo výrobe.
- Venoval sa **teórii pracovnej hodnoty** (vysvetľuje tu rentu, úrok, cenu).
- Známy je svojím citátom: “Práca je matkou, príroda otcom bohatstva.”
- Predstavitelia:

- 1) **Adam Smith** - jeho dielo: **“Pojednanie o pôvode a podstate bohatstva národov” -1776**, zaoberal sa morálnou filozofiou, neskôr ekonómiou. Národné bohatstvo chápal ako súhrn individuálnych bohatstiev - národ bude bohatý vtedy, keď budú bohatí jednotlivci. Žiadal slobodu jednotlivca, súkromného vlastníctva, podnikania, razil myšlienku hospodárskeho liberalizmu - vychádza z toho, že človek je egoista a v 1 rade sa snaží uspokojiť svoje vlastné záujmy - je hybná sila vývoja. Štát nemá zasahovať do ekonomiky. Štátu sú vyčlenené 3 funkcie:
 - a) obrana štátu pred vonkajším nepriateľom
 - b) zabezpečenie poriadku vo vnútri krajiny
 - c) starať sa o verejné zariadenia o ktoré nemá záujem jednotlivec.

Zaoberá sa teóriou hodnoty - zdrojom bohatstva je práca v hociktorom odvetví. Hodnota tovaru určuje množstvo práce, ktorú je potrebné vynaložiť na jeho výrobu. Hodnota tovaru závisí od živej práce. Štát nemá zasahovať do ekonomiky. Každé národné hospodárstvo má svoj vlastný koordinujúci mechanizmus, ktorý automaticky obnovuje rovnováhu. Tento mechanizmus nazval princípom neviditeľnej ruky. Rozpracoval teóriu absolútnych výhod - krajina sa má špecializovať na výrobu tovarov, kde dosahuje absolútne výhody - najnižšie náklady. Komparatívne výhody - krajina sa špecializuje na tie oblasti, kde dosahuje najvyššiu produktivitu práce.

- 2) **David Ricardo** - nemal špeciálne ekonomické vzdelanie, jeho školou bol praktický život na burze. Napísal dielo: **“Zásady politickej ekonómie a zdaňovania”** - napísal ho v roku **1817** - nadväzoval tu na Smithovu teóriu hodnoty. Tvrdil, že hodnota závisí od živej práce vynaloženej na výrobu výrobkov a od práce minulej predmetnej vo výrobných faktoroch. Je tvorcom teórie komparatívnych (porovnateľných) výhod - aplikoval ju na medzinárodnú oblasť, vysvetľoval rentu, peniaze.
Mzda - cena za prácu, táto mzda môže byť:

- a) primárna (odvodená od minima - existencia prostriedkov)
- b) trhová (odvodená od ponuky a dopytu)

- 3) **Jean Baptiste Say** - tvrdil, že výroba tovarov je tvorba užitočných vecí, na ktorej sa spolupodieľajú 3 výrobné faktory: práca, pôda, kapitál. Všetkým

prináleží rovnaká odmena. Je tvorcom **zákona trhovej ekonomiky**=>ponuka si automaticky vytvára dopyt a rozsah trhu je úmerný rozsahu výroby. Zo Sayovho zákona trhu vyplýva, že cena každého tovaru tvorí mzda za prácu a zisk podnikateľa. Výrobou určitého množstva tovarov sa zároveň vytvárajú dôchodky - tie môžu byť použité na nákup tovarov.

- 4) **Malthus** - autorom populačnej teórie - obyvateľstvo sa rozmnožuje rýchlejšie ako rastú existenčné prostriedky. Obyvateľstvo rastie geometrickým radom. Existenčné prostriedky aritmetickým radom. Tento rozpor možno zmierniť preventívnymi prekážkami - pohlavná zdržanlivosť, zákaz sobášov nemajetných ľudí. Za pozitívne prekážky považuje vojnu, biedu, hladomor, epidémie. Toto je zhrnuté v diele **“Esej o populácii”**.

Teórie socializmu

- 1) **utopický socializmus** - predstavitelia - Saint Simon; Owen; Fourie (Sen o lepšej budúcnosti). Východisko z vykorisťovania videli v socializme:
- 2) **vedecký socializmus** - **Karl Marx** - vychádzal z teórie Smitha a Ricarda rozvinul teóriu pracovnej hodnoty. Predpokladal, že abstraktnou prácou robotník vytvára hodnotu a konkrétnou prácou robotník vytvára úžitkovú hodnotu, ekonomické zákony vývoja kapitalizmu, vysvetľuje základné ekonomické pojmy. Hodnota sa prejavuje vo výmennej hodnote, ktorá závisí od práce vynaloženej na výrobu tovarov ako aj na prácu minulej. Rozlišoval medzi prácou a pracovnou činnosťou. Pracovná sila vytvára vyššie hodnoty ako má ona sama.
 - Teória nadhodnoty - základný zákon kapitalizmu, sú tu protirečivé záujmy medzi robotníkmi a kapitalistami. Kapitalizmus sa dá zvrhnúť sociálnou revolúciou.
- 3) revolučný socializmus - Benstein Kautský
- 4) Teória anarchizmu - Kropotkyn

Neoklasická ekonómia

- Vzniká v 70 -tych rokoch minulého storočia.
- V centre pozornosti je analýza ponuky, dopytu, cien, spotreby.
- Vychádza sa zo Sayovho zákona trhu. Rozvíjala sa v 3 prúdoch, 3 školách ktoré mali spoločné metodologické východiská založené na **princípe hraničnej užitočnosti**. :
 - 1) **Rakúska škola** - zameriava sa na psychologické motívy kúpy
 - 2) **Lausanská škola** - matematická škola - štatistika, výpočty - Pareto
- Predstavitelia:
 - a) **Jevons** - skúmal hospodárske cykly, ekonomika sa podľa neho rozvíja v cykloch, závisí to od škvŕn na slnku
 - b) **Walras** - tvorcom teórie všeobecnej ekonomickej rovnováhy, na cyklus vplývajú aj vonkajšie podmienky

3) Anglo-americká

- Teória hraničnej užitočnosti: hodnotu tovaru určuje majiteľov subjektívny pocit uspokojenia poslednou jednotou zásahy daného tovaru - hodnota tovaru nezávisí od výrobných nákladov, ale hodnotu tovaru určuje majiteľov subjektívny pocit. Predchodcom tejto teórie bol H. Gossen - vysvetľoval správanie človeka pri uspokojovaní svojich potrieb 2 zákonmi:
 - 1) Čím väčšie množstvo tovaru postupným uspokojovaním človek má, tým ma pre neho menšiu hodnotu.
 - 2) Človek uspokojuje svoje potreby podľa naliehavosti.
- Paretovo optimum: pri daných výrobných zdrojoch, danom rozdelení dôchodkov a daných preferovaných spotrebiteľov nastáva optimálny stav vtedy, keď nikto nemôže zlepšiť svoju situáciu bez toho, aby nezhoršil situáciu niekoho iného.
- Predstavitelia: A. Marshall; J.B. Clark; rakúska škola(Böhm -Bawerk, Menger); lausanská škola(Pareto)
- Keynesová makroekonomická teória: zakladateľom je **J. M. Keynes** - vytvoril teóriu, ktorej cieľom bolo zdôvodniť nevyhnutnosť štátnych zásahov do trhovej ekonomiky. Je **tvorca makroekonómie**.
- Sem patrí teória efektívneho dopytu - úroveň makroekonomických vzťahov nezávisí od výrobných možností, ale od kúpyschopného dopytu. Patrí sem aj teória zamestnanosti - celkový objem zamestnanosti závisí od celkového efektívneho dopytu. Výkyvy v ekonomike musí korigovať štát.
- Všeobecná teória zamestnanosti, úroku a peňazí:
 Y (národný dôchodok) = C (výdavky domácnosti na spotrebu) + I (výdavky štátu na investície) Investície spôsobujú nestabilitu ekonomiky. Štát má zasahovať do kúpyschopného dopytu.
 $Y = C + S$ (úspory)
Vzťah medzi I a S = keď menej zarobíme, neinvestujeme a mal by zasiahnuť štát.
- Multiplikačný efekt - ak sa zvýši dopyt po investíciách dochádza k rastu výroby a zamestnanosti - rast dôchodkov - rast spotreby.
- Úlohy štátu - zabezpečenie rastu efektívneho dopytu a to:
 - a) rozpočtovým regulovaním ekonomiky
 - b) peňažným a úverovým regulovaním
- Súčasné smery ekonomického myslenia: odmieta sa Keynesova ekonomika trhu.

Monetarizmus

- Hlavnou **príčinou hospodárskych problémov je zásah štátu do ekonomiky** (peniaze).
 - Predstavitelia: **Milton Friedman** - nositeľ Nobelovej ceny za ekonomiku.
 - Teória racionálnych očakávaní - vychádza z toho, že človek je ekonomický tvor čiže podnikatelia i spotrebitelia sa správajú racionálne a cieľavedome. Predstavitelia: **Lucas, Banno**;
 - Ekonomia ponuky - hlása minimalizáciu štátnych zásahov do ekonomiky, vystupuje proti vysokému zdaneniu príjmov. Bohatstvo štátu aj jednotlivca podľa neho pochádza z výroby založenej na individuálnej podnikateľskej iniciatíve. Predstavitel': **Laffer**
 - Teória industriálnej spoločnosti: základom spoločnosti je výroba založená na vedecko-technickom pokroku.
 - Teória postindustriálnej spoločnosti: základom sú informácie
 - Teória úspešnej práce: má za úlohu zabezpečiť pracovné miesta=> úspešnosť ekonomiky je daná nízkym počtom nezamestnaných.
-
- M (peniaze) . V (rýchlosť peňazí v obehu) = P (ceny) . Q (reálny národný produkt)
 - Aké je množstvo peňazí v obehu, také sú ceny ak množstvo vzrastie, zvýšia sa ceny a nastane inflácia

Podnikanie

Podnik

- Samostatná hospodárska jednotka, ktorá využívaním výrobných činiteľov vyrába výrobky a poskytuje služby určené na predaj, nie pre vlastnú spotrebu - je to súhrn hmotných, nehmotných a osobných zložiek podnikania.
 - a) **hmotné zložky podnikania** - fyzický kapitál, všetky majetkové práva, ktorými podnik disponuje
 - b) **nehmotné zložky podnikania** - postavenie na trhu, obchodné meno, povesť
 - c) **osobné zložky** - kvalifikácia a štruktúra zamestnancov. Základnou právnou normou pre oblasť podnikov u nás je obchodný zákonník (č. 513/1991), a živnostenský zákon (č. 455/1991). Pri podnikoch je dôležitá samostatnosť pri rozhodovaní, podnikanie pod vlastným menom, na vlastnú zodpovednosť. Podnikať u nás môže:
 - 2) **fyzická osoba** - musí spĺňať dané kritéria: spôsobilosť na práva a povinnosti, spôsobilosť na právne úkony (18r., alebo výnimka pri uzavretí manželstva),
 - 3) **právnická osoba** - môže ňou byť viac fyzických osôb, účelové združenia majetku, jednotka územnej samosprávy a iné subjekty. Každá právnická osoba vzniká dňom zápisu do obchodného registra.

- V **obchodnom registri** sa zapisujú najdôležitejšie údaje o podnikateľskej činnosti a to napríklad obchodné meno, sídlo firmy, presná adresa, IČO, predmet podnikania a pod..
- Podnik musí byť ekonomicky samostatný a musí mať právnu subjektivitu - vo vlastnom mene môže uzatvárať zmluvy s inými subjektami tzv. podnikmi, štátom, nesie za záväzky zmlúv zodpovednosť.
- **Cieľ podnikania je zisk** - je to rozdiel medzi celkovými príjmami a nákladmi, platiť štátu dane, viesť účtovníctvo, životné prostredie. Všetky podniky musia reagovať na trh, uspokojovať dopyt, inovovať výrobu...

- Podniky podľa veľkosti :
 - a) malé (0 - 25 zamestnancov)
 - b) stredné (25 - 500 zamestnancov)
 - c) veľké (500 - <>)

- Podniky podľa vlastníka:
 - a) štátne
 - b) družstevné
 - c) súkromné

- Podniky podľa organizačno-právnej normy: a) živnosti
 - b) družstvá
 - c) obchodné spoločnosti

Štátny podnik

- **Zakladateľom je príslušný orgán štátnej správy** (krajský okresný úrad).
- Vznikajú zriaďovacou listinou, sú právnická osoba, zapisujú sa do obchodného registra - ich majetok je vlastníctvo štátu.
- Majetok pri založení štátneho podniku - konvenčný majetok. Aj štátne podniky vykonávajú podnikateľskú činnosť.
- Štátne podniky:
 - a) verejnoprospešného typu - riaditeľ
 - b) manažerského typu - riaditeľ + dozorná rada
- Podniky sa môžu aj kombinovať - kombinované podniky - súkromné a štátne...a.s., kde hlavným akcionárom je štát a postupne pribúdajú aj súkromní akcionári aj zahraniční.

Živnosti

- **Sústavná zárobková činnosť, prevádzkovaná samostatne pod vlastným menom, na vlastnú zodpovednosť.**
- Malé podniky - remeslá. Prevažne ich riadi sám vlastník, ktorý ručí neobmedzene za záväzky podniku (celým majetkom).
- Podnikateľ môže na základe živnostenského listu, ktorý môže získať každá fyzická osoba, ktorá má spôsobilosť na právne úkony (18. rokov), bezúhonnosť. S predmetom podnikania - výpis z registru trestov.
- Za živnosť nepovažujeme činnosti, ktoré sú zákonom, alebo iným právnym predpisom vyhradené štátu, alebo inému orgánu, činnosť notárov, advokátov (osobitné predpisy), liečiteľov...
- Živnosti:
 - 1) ohlasovacie: môžu byť:
 - a) voľné + predajcovia
 - b) remeselné (výučný list + 3 r prax)
 - c) viazané (- II - + odborné skúšky)
 - 2) koncesované (na základe koncesovej listiny, náročné na zdrav. Zbrane)

Obchodné spoločnosti

- Môže ich založiť aj 1 osoba, vznikajú zakladateľskou listinou, inak minimálne 2 osoby a to spoločenskou zmluvou.
- Každý zo spoločníkov prináša do spoločnosti **vkłady**: a) peňažné
b) nepeňažné - pozemky, stavby..
- Ide o spoločný podnik pod spoločným menom, obchodné spoločnosti sa zapisujú do obchodného registra. Rozlišujeme 4 druhy spoločností:
 - 1) **verejná obchodná spoločnosť** - vzniká spojením minimálne 2 spoločníkov. Títo ručia neobmedzene za záväzky spoločnosti. Základný kapitál pre vznik spoločnosti nie je stanovený - dohodnú sa.
 - 2) **spoločnosť s ručením obmedzeným** - môže ju založiť aj 1 osoba, spoločníkov môže byť maximálne 50. Ručia za záväzky spoločnosti obmedzene do výšky svojho vkladu. Základný kapitál musí byť minimálne 200 000. Vklad každého zo spoločníkov je minimálne 30 000.
 - 3) **komanditná spoločnosť** - združuje 2 druhy spoločníkov:
 - a) komplementári - ručia neobmedzene za záväzky spoločnosti - riadia spoločnosť
 - b) komandisti - ručia obmedzene za záväzky spoločnosti

4) **akciová spoločnosť(účastinná)** - založiť je môže aj 1 zakladateľ musí to byť právnická osoba, vzniká zakladateľskou listinou, inak musia byť minimálne 2 a vtedy vzniká zakladateľskou zmluvou. Môže byť založená:

- a) výzvou na upisovanie akcií(ak nestačia vklady spoločníkov)
- b) bez výzvy(ak stačia vklady)

Je to forma podnikania koncentrujúca kapitál na podnikanie od veľkého počtu osôb(akcionári) o podieli, ktorý vložia do akciovej spoločnosti svedčí zvláštne potvrdenie akcia.

Akcia: cenný papier s ktorým sú spojené práva akcionárov a ktorý potvrdzuje kapitálovú účasť jej vlastníkov v akciovej spoločnosti. Akcia: skladá sa z ceny a nominálnej hodnoty(vyrazená na akcii pri emisii).

Základné imanie je 2 000 000SK. **Dividendy** - je to podiel na zisku, ktorý pripadá na 1 akciu, vyplácajú sa každoročne o výške dividendy prípadne o jej nevyplatený rozhoduje valné zhromaždenie.

Kurz akcie - trhová cena, za ktorú sa akcie predávajú závisí od

- a) dividendy
- b) úrokovej miery

Akcie:

- a) na meno - patria tomu, koho meno je uvedené v zozname akcionárov
- b) na majiteľa - na doručiteľa(môže ich predať bez toho, aby spoločnosť o tom vedela)

Pri predaji sa na rube akcie musí uviesť nový vlastník akcie a zároveň sa musí urobiť zmena v zozname akcionárov(pri akciách na meno).

Akcia na majiteľa - patria tej osobe, ktorá ich predloží - pre akciovú spoločnosť je majiteľ anonymná osoba. nie sú chránené proti odcudzeniu.

Akcie z hľadiska právneho nároku:

- h) **kmeňové** - základné z ktorých vyplývajú práva a povinnosti akcionárov(právo podieľať sa na riadení spoločnosti, právo podieľať sa na zisku)
- i) **zamestnanecké** akcie - sú buď cenovo zvýhodnené, alebo bezplatné, môžu sa prevádzať iba medzi zamestnancami podniku, prípadne bývalými zamestnancami
- j) **prioritné** akcie - je tu prednostné právo na vyplatenie dividend.

Orgány akciovej spoločnosti:

- 1) **Valné zhromaždenie** - volí sa 1 krát ročne, každý akcionár má na nich hlasovacie práva, podľa menovitej hodnoty akcií, je to najvyšší orgán
- 2) **Predstavenstvo** - riadi podnikateľskú činnosť a koná v jej mene - štatutárny orgán. Je volené na valnom zhromaždení, máva od 3 -11 členov
- 3) **Dozorná rada** - dozerá na činnosť predstavenstva a spoločnosti. Na valnom zhromaždení sa volí aj dozorná rada. Má minimálne 3 členov.

- 5) **Družstvá**: spoločenstvo neuzavretého počtu osôb, počet členov sa môže meniť, členom sa môže stať každý kto zaplatí členský podiel, nemusia vzniknúť iba za účelom podnikania, ale aj s cieľom uspokojovania potrieb svojich členov. Základné imanie je 50 000SK. Majetok je spoločný - družstevný. Družstvo môžu založiť 2 právnické osoby, alebo 5 fyzických osôb - Zapisuje sa do obchodného registra. Členovia družstva neručia za záväzky družstva, ručí za ne družstvo ako právnická osoba. Najvyšší orgán družstva je členská schôdza.
- **Špecifické formy podnikania**:
- a) **tichá spoločnosť** - za účasti tichého spoločníka, ktorý sa podnikania nezúčastňuje priamo, ale iba majetkovým vkladom, osoba môže byť anonymná. Má právo kontroly, uzatvára so spoločnosťou zmluvu - dohoda o zisku.
- b) **konzorcium** - dočasné združenie, vzniká zmluvou o združení, nezapisuje sa do obchodného registra, vzniká s cieľom realizovať väčšiu podnikateľskú aktivitu na ktorom sa zúčastňujú všetci účastníci, nákup vo veľkom.

Hospodárska politika

- Z pohľadu jednotlivých koncepcií hospodárskej politiky a počtu cieľov sledujeme tzv. **magický N uholník**.
- Magický preto, lebo je veľmi obtiažne dosiahnuť úspešne všetky vytýčené ciele. Na splnenie týchto cieľov využíva štát nástroje hospodárskej politiky.
- Magický n uholník pozostáva z :
 - 1) monetárna politika
 - 2) fiškálna politika
 - 3) dôchodková politika
 - 4) zahranično obchodná politika

Monetárna politika

- **Banka** = peňažná inštitúcia ktorá obchoduje na finančnom trhu.
- Poskytuje úvery, prijíma vklady, vykonáva sprostredkovateľské služby.
- U nás je **dvoj stupňová banková sústava**.
- Poznáme centrálnu banku a obchodné banky.
- **Monetárna politika** = úverová a peňažná politika. Podstata spočíva v regulovaní množstva peňazí v obehu tak, aby sa vytvorili podmienky na rozšírenie alebo obmedzenie úveru.
- **Cieľom** je zabezpečiť efektívny dopyt a zamestnanosť.

Nstroje priame a nepriame:

a) **Priame:**

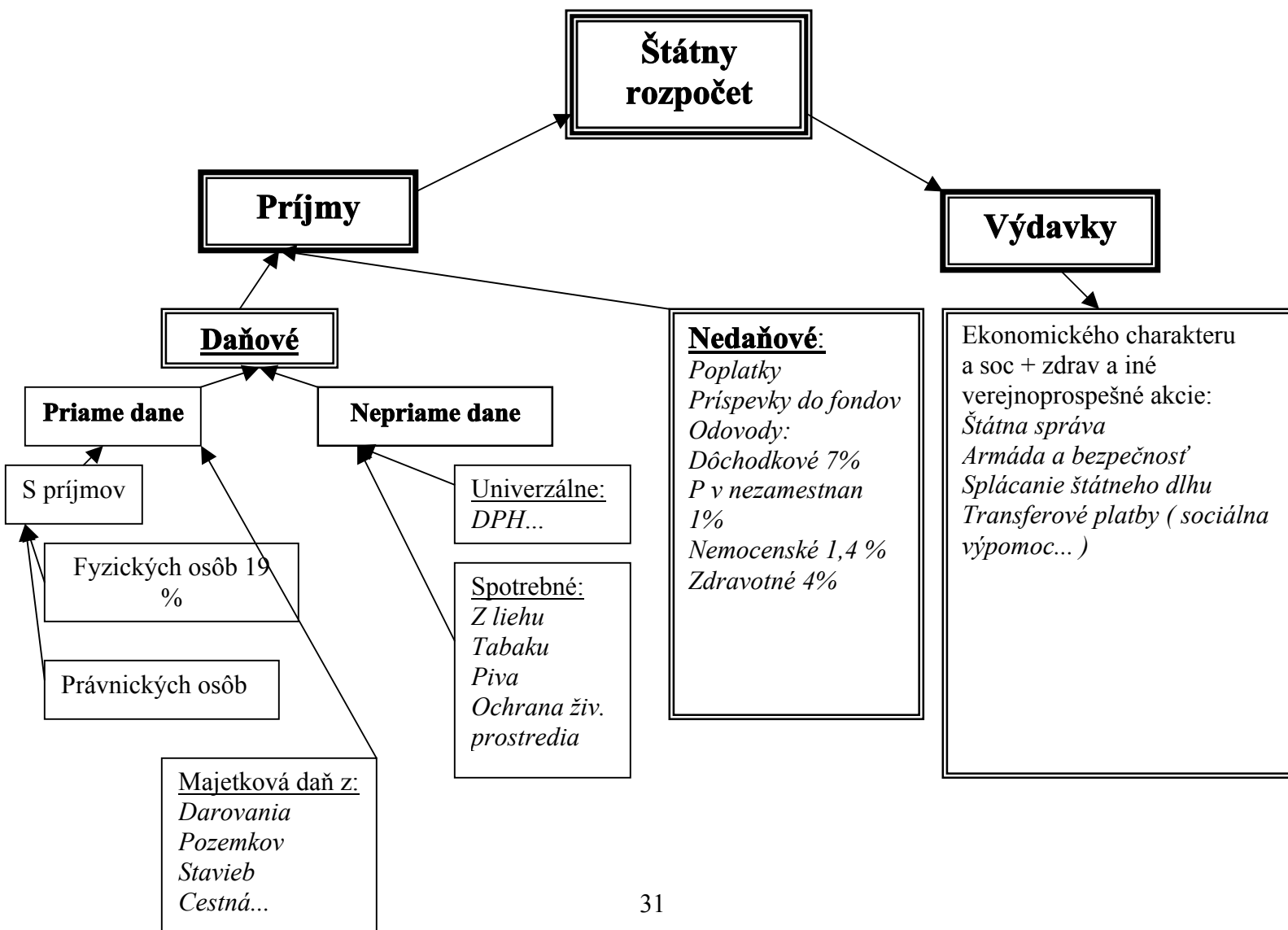
1. regulovanie investičných činností - banka poskytuje podnikateľovi úver len na základe záruky štátneho orgánu.
2. Regulácia spotrebného úveru – pri predaji na splátky môže štát stanoviť maximálnu dobu splatnosti.

a) **Nepriame:**

1. Diskontná sadzba (úroková sadzba za kt. centrálna banka požičiava obchodným bankám) ovplyvňuje úverové možnosti OB. Pri zvyšovaní úverov je v obehu väčšie množstvo peňazí = expanzívna politika. Pri znižovaní úverov nastáva reštriktívna politika.
2. Povinná miera minimálnych bankových rezerv (určuje CB) Keď znižuje Br obchodná banka môže poskytnúť viac úverov) a naopak.
3. Operácie na voľnom trhu CB nakupuje alebo odpredáva cenné papiere Ob. Cb nakupuje OP od OB – zvyšujú sa úverové možnosti.

Fiškálna (rozpočtová) politika

- Zasahuje do ekonómie prostredníctvom **štátneho rozpočtu**.
- **Cieľom** je zabezpečiť cenovú stabilitu a zamestnanosť.
- **Štátny rozpočet** je centralizovaný peňažný fond ktorí predstavuje bilanciu príjmov a výdavkov štátu. Jeho prostredníctvom sa vytvárajú, rozdeľujú a využívajú prostriedky štátu.
- **Príjma ho Parlament formou zákona**, prijíma sa každoročne a ak sa neschváli do konca roka nastáva rozpočtové provizorium.
- **Štátny rozpočet môže byť** :
 - 1) Vyrovnaný
 - 2) Schodkový = ak je štátny rozpočet opakovane schodkový vzniká štátny dlh.
 - 3) Prebytkový

Nástroje rozpočtovej politiky sú :

a) **Zabudované stabilizátory** (pôsobia v ekonomike automaticky)

A) Progresívna dôchodková daň (povinná platba stanovená zákonom) vyrubuje sa z daňového základu ktorý vyrátame:

- 1) Ako pevnú čiastku
- 2) Ako pomer
- 3) Ako percentá

S daňovým základom sa progresívne zvyšuje daňová sadzba.

B) Poistenie v nezamestnanosti –rast zamestnancov = viac odvodov = viac peňazí

C) Štátny výkup poľnohospodárskej produkcie (štát môže nakupovať, v čase expanzie klesá nákup)

D) Subvencie – peňažná čiastka určená nejakému rezortu s podmienkou využitia.

E) Dotácia (bez účelového použitia)

b) **Zámerné diskkrétne opatrenia** (prostredníctvom trhu) sú jednorazové

A) Zmeny daňových sadzieb

B) Zmeny v položkách štátneho rozpočtu

C) Zmeny vo výdavkovej stránke štátneho rozpočtu

Dôchodková politika

- **Podstatou** je ovplyvňovať dôchodky jednotlivých subjektov ekonomiky
- **Cieľ** je mať pod kontrolou nezamestnanosť a infláciu.

Nástroje

- 1) **priame** – priama administratívna kontrola miezd a cien, štát môže stanoviť cenové moratórium
- 2) **nepriame** – štát realizuje dôchodkovú politiku nepriamym spôsobom prostredníctvom tzv sociálneho partnerstva = tripartitné zmluvy (štát + zamestnávateľ + zamestnanec) v takto uzatvorených dohodách sa určia základné pravidlá dôchodkovej politiky (systém prírastku cien a miest, vzájomnej informovanosti o ekon systéme, pohyboch na trhu....)

Zahranično obchodná politika

- prostredníctvom nej sa **reguluje pohyb tovarov**. Služieb a kapitálu cez hranice štátu.
- **Cieľom** je dlhodobá vyrovnaná obchodná a platobná bilancia a optimálne menové kurzy.

Nástroje

- 1) **Priame** – clá kvóty, tarify, vývozné subvencie (úľavy pre export..)
 - 2) **Nepriame** – intervencie na devízových trhoch, obmedzením dovozu sa chráni domáca ekonomika, dovoz však zvyšuje konkurenciu v oblasti.
- Možnosť využívania týchto opatrení je obmedzená.
 - **Obchodné saldo** = obchodná bilancia (pomer medzi exportom a importom)
 - 1) vyrovnané (export = import)
 - 2) aktívne (export > import)
 - 3) pasívne (export < import)
 - **Platobná bilancia** = pomer medzi platbami do štátu a platbami zo štátu.
 - 1) vyrovnaná (Do = Zo)
 - 2) aktívna (Do > Z)
 - 3) pasívna (Do < Z)
 - Menová politika jej základom je menový kurz.
 - Hodnota domácej meny vyjadrená v jednotkách cudzej meny.
 - Rovnovážny menový kurz = za rovnaké množstvo peňazí urobíme rovnaký nákup.
 - 1) Predajný kurz – ten za ktorý banka predáva valuty občanom cudziny.
 - 2) Nákupný kurz – za ktorú kupuje.
 - 3) Stredový - aritmetický priemer predajného a nákupného kurzu. Vyhlasuje NBS, tento sa kótuje v kurzových lístkoch. OB si s určitým rozpetím (spead) určujú nákupný, predajný kurz (0,2 %)

Typy platidiel

- **Valuta** – označenie peňazí iných štátov (bankovky a mince)
- **Devíza** – rátkodobá peňažná pohľadávka znejúca na cudziu menu, môže mať podobu zmenky, šeku, akreditívu.

- 1) Zmenka** - cenný papier ktorí musí obsahovať predpísané náležitosti (označenie, že ide o zmenku, bezpodmienečný príkaz (zaplatím, zaplatíš), musí obsahovať údaj splatnosti:
- a) **Vistazmenka** = na videnie, splatná hneď po predložení.
 - b) **Terminovaná vistazmenka** = zmenka splatná určitý čas po videnej (napr. dvoj dňové poukážky)
 - c) **Datozmenka** = splatnosť na určitý čas po dni vystavenia (napr. po 3 mesiacoch)
 - d) **Fixná zmenka** – denná, splatná v určitý deň (napr 21. jan 2005) obsahuje údaj miesta kde sa má platiť + suma peňazí, meno komu sa má platiť (prijímateľ), dátum a miesto vystavenia zmenky, popis vystavovateľa ...
Vystavovateľ sa zaväzuje, že
 - 1) Zaplatí určitú sumu druhej osobe v stanovenom čase keď je napísané, že zaplatím = vlastná
 - 2) Prikazuje, aby stanovenú sumu vyplatila v stanovenom čase druhej osobe keď je napísané že zaplaťte = cudzia.

Eskont zmenky – predaj a kúpu pohľadávky vo forme úveru pred lehotou jej splatnosti po zrážke Diskontu (úroku) a to odo dňa eskontu až po deň splatnosti.

Reskont zmenky – jej opätovný predaj a kúpa.

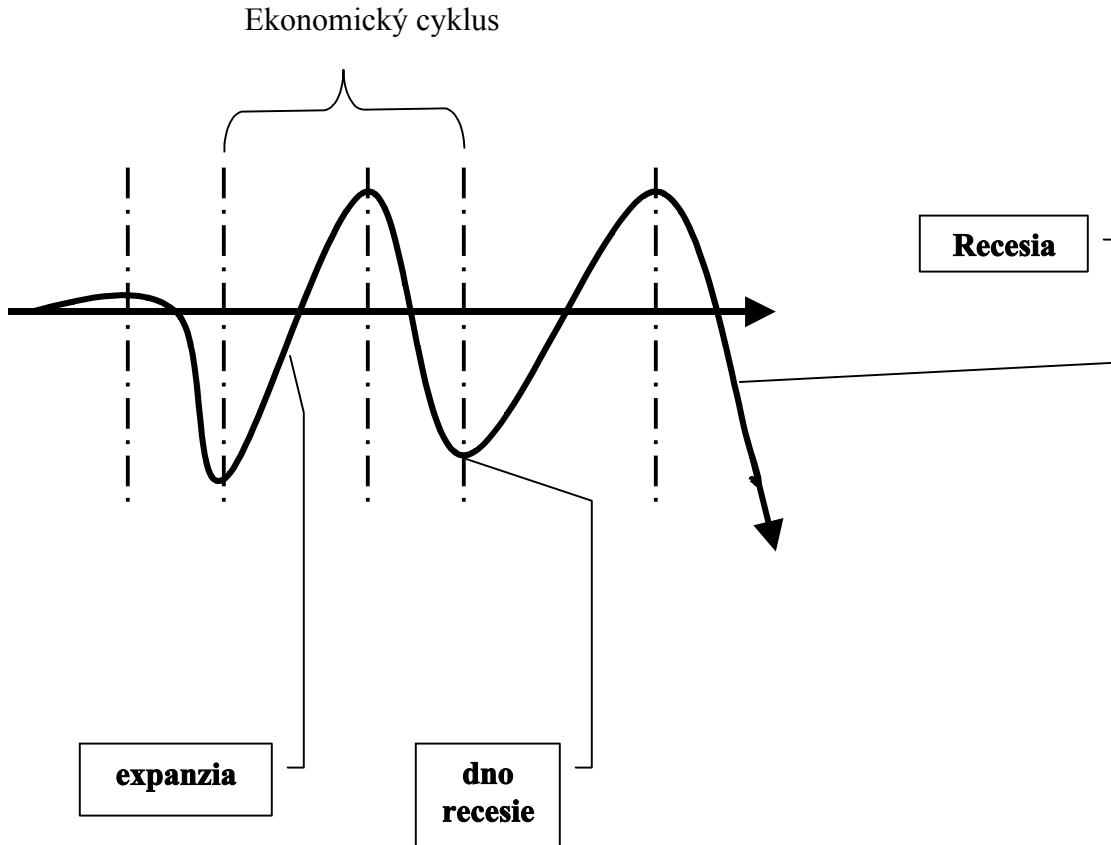
- 2) Šek** - cenný papier kt. obsahuje bezpodmienečný písomný príkaz peňažnému ústavu aby z pohľadávky vystavovateľa zaplatil určitú sumu osobne uvedenej na šeku, alebo majiteľovi šeku.
- 3) Akreditív** – poverovací list ktorým jedna banka dáva príkaz druhej banke aby majiteľovi akreditívu, (alebo osobe poverenej), vyplatila určitú sumu peňazí (naraz alebo po častiach) na preukaz totožnosti) Zúčastňujú sa 4 subjekty:
- 1) Banka ktorá dáva príkaz na otvorenie akreditívu (príkazca)
 - 2) Poverený ten v prospech koho sa akreditív otvára
 - 3) Banka ktorej prostriedky akreditívu deponuje (uschováva)
 - 4) Banka ktorá vypláca prostriedky akreditívu.

Finančný trh

- **Najvyššia forma trhu.**
- Stretáva sa **finančná ponuka + finančný dopyt.**
- Miesto kde sa stretáva ponuka voľných finančných prostriedkov v podobe úspor rôznych ekonomických subjektov a dopyt po týchto finančných prostriedkoch tiež od rôznych ekonomických subjektov.
- Finančný trh **delíme**:
 - 1) Časové hľadisko: Peňažný – krátkodobé úvery so splatnosťou do 1 roka.
Kapitálový – dlho, strednodlhodobé úvery
 - 2) forma predaja: Primárny – nové emisie cenných papierov.
Sekundárny – už predtým emitované Cp.
 - 3) Vecné hľadisko: Peňažný, kapitálový, devízový, drahých kovov, poisťný trh (osôb, majetku)
- Na poisťnom trhu stretáva dopyt a ponuka po špecifickom druhu tovaru, cenou je poisťné.
- Iné druhy cenných papierov:
- **Dlhopisy** – cenné papiere z kt. sa spája právo majiteľa požadovať splácanie dlžnej sumy v nominálnych hodnotách a vyplácanie výnosov z nej k určitému dátumu a povinnosť osoby oprávnenej vydávať dlhopisy plniť tieto záväzky.
- Dlhopisy môžu mať **podobu**:
 - 1) **Pokldničné poukážky** – vydáva štát na krytie krátkodobého deficitu štátneho rozpočtu.
 - 2) **Depozitné certifikáty** – vydáva banka výmenou za terminované vklady na zaokrúhlenú cenu.
 - 3) **Vkladové listy** emitujú banky a sporiteľne ako potvrdenie o dlhodobom vklade drobným vkladateľom.
 - 4) **Hypotekárne záložné listy** – ich krytie sa zabezpečuje založným právom na nehnuteľnosť.
 - 5) **Obligácie** – dlhopisy s dlhšou dobou splatnosti, emitované s cieľom získať peňažné prostriedky na dlhšiu dobu a s istotou, že veriteľ neskôr od svojho rozhodnutia neodstúpi.

Ekonomický cyklus

- **Ekonomické dianie** v spoločnosti tvorí **neustály pohyb, má podobu vlnenia**.
- V tomto vlnení sledujeme určitú pravidelnosť, ekonomické dianie má po určitom čase stúpajúci trend.

- Z **časového hľadiska** môžu byť ekonomické cykly rôzne:
 - 1) krátkodobé cykly 3 – 7 rokov
 - 2) strednodobé cykly 10 – 11 rokov
 - 3) dlhodobé cykly 20 + rokov
- Podľa faktorov ktoré ovplyvňujú cykly:
 - 1) exogénne – vojna, mier
 - 2) endogénne rozdiely odvetvový, malá spotreba
 - 3) zmiešané činitele
- Hlavným dôsledkom nerovnomerného vývoja je Inflácia a nezamestnanosť.

Inflácia

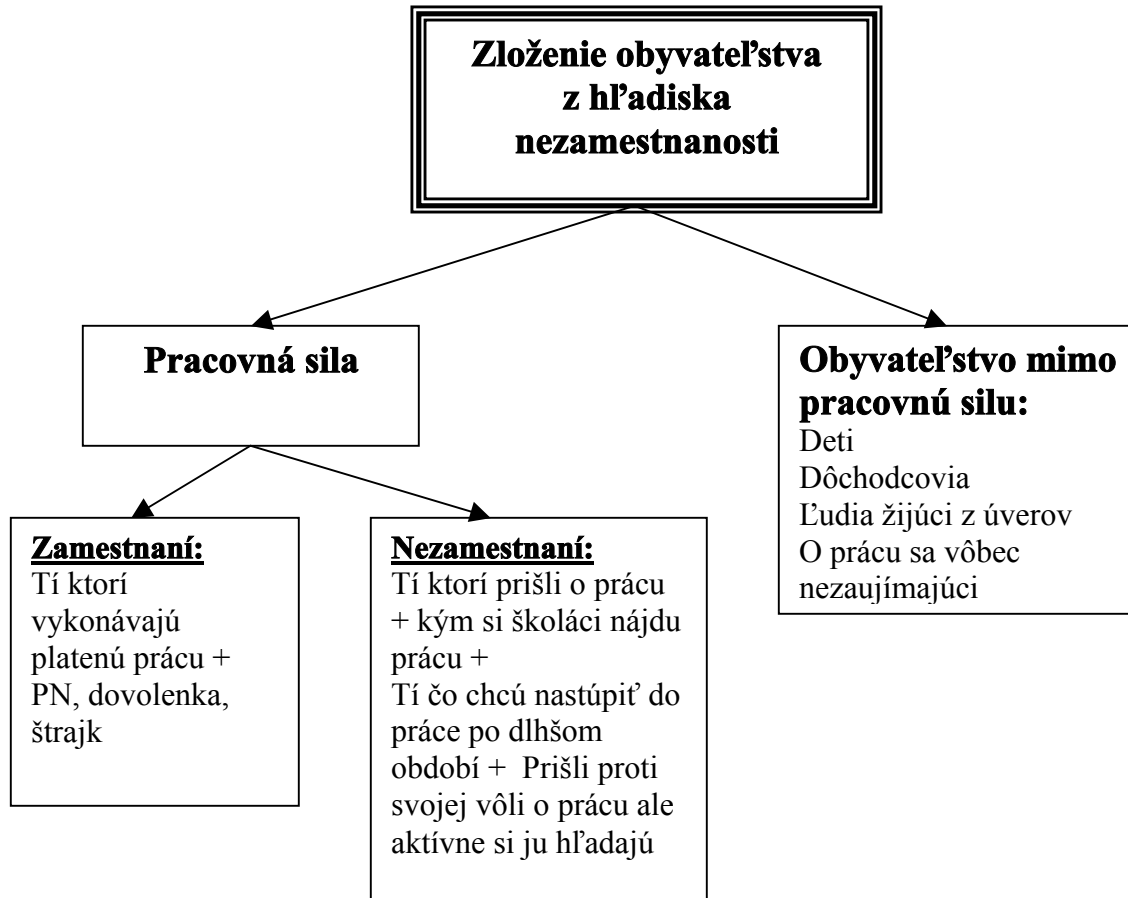
- Je **prejavom ekonomickej nerovnováhy** štátu ktorí vedie k trvalému a všeobecnému rastu cien a tým k znižovaniu kúpnej sily menovej jednotky.
- **Na meranie inflácie používame cenové indexy**. Porovnávajú úroveň vybraného koša reprezentatívnych výrobkov v 2 za sebou nasledujúcich obdobiach.
- Cenové indexy môžu byť buď spotrebiteľských cien alebo životných nákladov.
- Podľa intenzity sa inflácia delí na :
 - 1) miernu – jednociferné ročné tempo rastu cenovej hladiny
 - 2) cválajúca inflácia – 2 až 3 ciferné ročné tempo rastu, ľudia prestávajú veriť peniazom.
 - 3) Hyperinflácia 4 – 6 ciferné ročné tempo rastu.
- Podľa príčin vzniku sa delí:
 - 1) dopytová – infláciu vyvolá nadmerný dopyt
 - 2) nákladová – zvyšovaním nákladov (materiál, mzda)
- Podľa očakávania :
 - 1) očakávaná (anticipovaná) obyvateľstvo ju čaká)
 - 2) neočakávaná (neanticipovaná) nedá sa predvídať)
- Z hľadiska prejavu:
 - 1) otvorená – sprevádzaná rastom cien
 - 2) skrytá – nebude viditeľný rast cien, prejavuje sa nerealizovaným dopytom.
- Inflácia sa vypočítava z indexu spotrebiteľských cien.

$$I(\text{mil}) = \frac{ISC_{2004} - ISC_{2005}}{ISC_{2003}} = \%$$

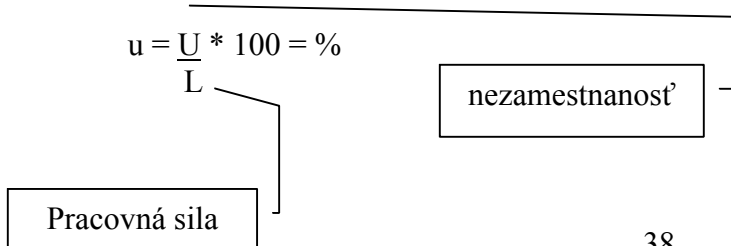
Index
spotrebiteľských
cien

Nezamestnanosť

- Sociálne ekonomický jav ktorý sa prejavuje neúplným využitím práceschopného obyvateľstva ktoré má záujem o prácu.

- **J.M Keynes** => „Štát má zasahovať do ekonomiky“ Termín „**nedobrovoľná nezamestnanosť**“ má ju riešiť štát.
- **Monetaristi** nepripúšťajú tvrdia že existuje iba prirodzená nezamestnanosť.
- Nezamestnanosť môže byť:
 - 1) *funkčná* – súvisí s životnými cyklami, existuje v každej ekonomike, sťahovanie ...
 - 2) *štruktúrna* – zmena v štruktúre dopytu po pracovných miestach
 - 3) *cyklická* – súvisí s ekonomickým cyklom, recesiou ekonomiky...
 - 4) *sezónna* – vlekár, zberač..
 - 5) *skrytá* – keď sa nepripúšťá, skraca sa pracovný čas, predlžujú sa dovolenky...
- Nezamestnanosť **spôsobuje najväčšie straty v ekonomike**. Miera nezamestnanosti

Národné hospodárstvo

- **Je to súhrn výrobných a nevýrobných činností na území štátu.**
- **Cieľom** každého národného hospodárstva je uspokojovanie potrieb členov spoločnosti.
- Navzájom sa národné hospodárstva líšia, a majú rôznu úroveň - predstavuje mieru s akou je národné hospodárstvo schopné uspokojiť potreby členov spoločnosti. **Pôsobí na neho veľa činiteľov:**
 - a) prírodné podmienky
 - b) obyvateľstvo
 - c) spoločenský poriadok - súhrn právnych, ekonomických, sociálnych..... (a iných noriem, ktoré sú záväzné v tom štáte)
 - d) národné bohatstvo - všetky materiálne statky, ktoré boli vyrobené v minulosti i prítomnosti
 - e) vonkajšie podmienky - medzinárodná spolupráca, medzinárodná deľba práce, stupeň spolupráce
- **Národné hospodárstvá sa líšia štruktúrou:**
 - 1) Podnik - zabezpečuje základné hospodárske činnosti, či už výrobného, alebo nevýrobného charakteru.
 - 2) Hospodárske odvetvia - súhrn podnikov s podobnými činnosťami (výrobný, alebo nevýrobný charakter) - priemysel, poľnohospodárstvo, školstvo, bankovníctvo.
 - 3) Hospodárske sektory - predstavujú zoskupenie hospodárskych odvetví na základe podobných znakov. sektory:
 - a) primárny - prvovýroba (primárna výroba, spojené s prírodou - lesné, vodné hospodárstvo)
 - b) sekundárny - druhovýroba (spracovateľský priemysel, stavebný, energetický)
 - c) terciálny - služby,
 - d) kvartciálny - informačné služby, zamerané na tvorbu, spracovanie, prenos informácií
 - 4) Regionálne štruktúry - podieľajú sa na hospodárskej činnosti, ktoré rozvíjajú v súlade so svojimi možnosťami, tradíciou, ekológiou - jednotlivé druhy hospodárskych odvetví sa nachádzajú v jednotlivých regiónoch v rôznej miere.

Ukazovatele výkonnosti ekonomiky

- Základnými ukazovateľmi sú hrubý národný, domáci produkt, čisté ekonomické bohatstvo.
- HDP-na základe územného princípu (KDE?). **Je to súhrn finálnej produkcie výrobkov a služieb vyprodukovaných na území daného štátu (aj cudzinci na Slovensku).**
- HNP-na princípe obyvateľstva (KTO?). **Je to súhrn finálnej produkcie vyprodukovanej občanmi daného štátu za určité obdobie** (pripočítame produkciu našich občanov v zahraničí, bez produkcie cudzincov u nás).
- Súhrn národných hospodárstiev tvorí svetové hospodárstvo. Národné hospodárstva sa v rámci svetového hospodárstva rozvíjajú podľa vlastných ekonomických zákonitostí, ale zároveň sa nachádzajú aj vo vzájomnej interakcii.

- Svetové hospodárstvo je tvorené:
 - 1) ekonomickými subjektami ako nositelia ekonomických vzťahov (štát, firmy).
 - 2) medzinárodnými ekonomickými vzťahmi - medzi subjektami národného a svetového hospodárstva. Vzťahy sa neustále zdokonaľujú, špecializujú, mobilita pracovných síl. Dôležitou súčasťou je medzinárodný obchod. Účasť na medzinárodnom obchode odráža skutočnosť od akej miery sa národné hospodárstvo otvára medzinárodnej spolupráci.

$$MO = \frac{\text{dovoz (vývoz)}}{Hdp} \cdot 100 (\%)$$

MO - miera otvorenosti.

- Aby krajiny mohli spolupracovať musia si vytvoriť medzinárodný menový systém - súhrn národných mien, menových pravidiel, z inštitúcií, ktoré umožňujú medzinárodný platobný styk.

Menové systémy

- a) Breton-woodsky menový systém - 1944, vznikol aj medzinárodný menový fond, medzinárodná banka pre obnovu a rozvoj. Stali sa pridruženými inštitúciami OSN. Základom Breton-woodskeho menového systému bol **americký dolár** zameniteľný za zlato. Meny ostatných krajín sa vymieňali na základe pevných kurzov.
 - b) Kingstonský menový systém - vznikol v roku 1976. Pevné kurzy boli nahradené pružnými kurzami.
 - c) Európsky menový systém - 1979, zúčtovacou jednotkou je **ECU**.
- Národné hospodárstva navzájom spolupracujú, spolupráca sa prehĺbovala po 2 svetovej vojne.

Mikroekonomická integrácia - formy - dohody:

- a) v predvýrobnej oblasti (spoločný výskum)
- b) v oblasti výroby (špecializácia, licencie)
- c) v oblasti odbytu (prieskum trhu, dohody)

Makroekonomická integrácia - formy:

- a) pásmo voľného obchodu - zrušenie dovozných i vývozných ciel a kvót vo vzájomnom obchode
- b) colná únia - voľný pohyb tovarov a služieb, spoločná colná politika voči nečlenským krajinám
- c) spoločný trh - voľný pohyb tovarov, služieb a výrobných faktorov
- d) hospodárska únia - opatrenia, aby na spoločnom trhu bola koordinovaná hospodárska politika (oblasť, ktorú upravuje zákonodarná moc) - dane, sociálna politika, pracovné zákonodarstvo
- e) menová únia - predpokladom je spoločná mena, jednotlivé pravidlá peňažného obehu, menová politika, národné centrálné banky sa nahradia spoločnou centrálnou bankou, vytvorí sa spoločný fond rezerv. Najvyššou formou je **politická únia**. Výsledkom integračných procesov je vznik integračných zoskupení. Najväčšie integračné zoskupenia (vznikajú najmä v 50 rokoch):

Integračné zoskupenia

1951 - Parížska zmluva - je to európske spoločenstvo pre uhlie a oceľ =>**Montánná únia**.

1957 - EHS - cieľom je vytvoriť spoločný trh, koordinácia hospodárskej politiky, zvyšovanie životnej úrovne. V tomto období vzniká spoločenstvo pre jadrovú energiu **Euroatóm** - jeho cieľom je koordinovať spoluprácu v tejto oblasti, spoločný výskum.

1967 - tieto spoločenstvá sa spájali do **Európskeho spoločenstva**.

1977 - Európske spoločenstvo, **EZVO** (európske spoločenstvo voľného obchodu) - uzavreli pásmo voľného obchodu.

9. - 10. 12. 1991 - Maastrichtská zmluva (**bola podpísaná 7.2. 1992**) - boli tu prijaté 2 zmluvy:

- a) o hospodárskej a menovej únii
- b) zmluva o politickej únii

Členské krajiny Európskeho spoločenstva prijímali opatrenia na zjednotenie Európy. Na základe naplnenia týchto zmlúv sa **premenili na Európsku úniu v roku 1993**.

Členovia EU - Belgicko, Holandsko, Luxembursko, Francúzsko, Nemecko, Taliansko - zakladajúca šestica.

Neskôr sa pridávajú aj ďalšie krajiny:

1973 - Dánsko, Írsko, VB

1981 - Grécko

1986 - Portugalsko, Španielsko

1995 - Rakúsko, Fínsko, Švédsko

Dánsko, Írsko, VB, Grécko, Portugalsko, Španielsko vstúpili ešte do EHS, ktorá sa neskôr pretransformovala do EU.

Február 1995 - konferencia v Madride - diskusia o Maastrichtských dohodách a ich aplikácii v praxi. V Essene bola schválená Biela kniha - súčasťou je predstúповá stratégia pridružených krajín.

1996 - diskusia v Turíne o rozšírení EU, vnútorná reforma, aby sa únia čo najviac priblížila k občanom.

1997 - podpísanie Amsterdamskej zmluvy (nová zmluva EU)

1997 - Agenda 2000 - reforma politiky, financovania EU v ďalšom tisícročí

1998 - Partnerstvo pre vstup

12. marec 1998 - Európska konferencia - konzultácia EU + krajín usilujúcich o členstvo.

1. 1. 1999 - 11 štátov EU vytvára eurozónu - menovú úniu a to mimo: VB, Grécka, Švédska, Dánska. Vytvárajú menu, ktorá bude platná len **v bezhotovostnom styku** a to do 1. 1. 2002, kedy budú vydané bankovky a mince euro (euro + centy).

200 - zmluva z Nice.

1. 6. 2002 - euro sa stane jediným platobným prostriedkom v štátoch eurozóny.

Centrálne banky sídli v Frankfurt nad Mohanom, guvernérom je holanďan Win Duisenberg.

2001 - Summit v Bruseli

2002 - Summit v Kodani (10)

16-17.5 2003 Referendum v SR o vstupe do EU.

16.4 2003 - Atény a podpísanie prístupových zmlúv)

2003 - Nice vstup do platnosti

1.5. 2004 Vstup SR do EU.

10 - 13 . 6. 2004 Voľby do Európskeho parlamentu

➤ **Inštitúcie EU**

- 1) **Európska rada** - vydáva smernice pre budúci vývoj únie, má 15 členov, tvoria ich hlavy štátov, alebo predsedovia štátov
 - 2) **Európska komisia** - výkonná právomoc, má 25 členov (za SR Ján Figel) , iniciuje rozhodovací proces, zákonodarná funkcia,
 - 3) **Európsky parlament** - poradná a kontrolná právomoc
 - 4) **Súdny dvor** - právna a sankčná právomoc, sídli v Luxemburgu
 - 5) **Rada ministrov** - rozhodovacia právomoc
- Generálne riaditeľstvo sa nachádza v Bruseli - je to neoficiálne hlavné mesto únie. Predsedníctvo sa mení každá polrok.

Vzťah EU k Slovensku

1947 - Gat, všeobecná dohoda o clách a obchode, v roku 1995 sa premenováva na WTO - svetová obchodná organizácia.

1990 - Dohoda o obchodnej a ekonomickej spolupráci - začatý program Phare.

16. 12. 1991 - Európska dohoda - Asociačná dohoda (neznamená len rozvíjanie obchodných vzťahov, ale podporujú aj oblasť priemyselnej spolupráce, hospodárskej pomoci, politického dialógu, aproximácie práva a kultúry (priblíženie), vnútrobezpečnostné otázky) - jej súčasťou bola dohoda o obchode.

1993 - Kodanský summit - kritéria pre krajiny ktoré chcú vstúpiť do EU:

- 1) Schopnosť potenciálneho člena prevziať záväzky vyplývajúce z členstva v rámci úrovne spoločenstva.
- 2) Požadovaná inštitucionálna stabilita, záruky demokratického usporiadania a právneho poriadku, dodržiavania ľudských práv.
- 3) Fungujúce trhové hospodárstvo.
- 4) Vyjadrenie súhlasu kandidátskej krajiny s cieľmi politickej, hospodárskej a menovej únie.
- 5) Schopnosť krajiny konkurovať po vstupe do EU
- 6) Absorbčná schopnosť únie čo znamená prijať nového člena bez ohrozenia jej vlastnej integračnej dynamiky (bez ohrozenia únie)

4. 10. 1993 - Európska dohoda so SR, do platnosti vstúpila 1. 2. 1995

1995 - vstúpila do platnosti poratifikácia (schválené parlamentom NRSR, parlamentných krajín EU).

1. 2. 2005 Platnosť ED so SR.

Máj 2004- vstup SR do EU!!!!

1949 - vytvorenie RVHP (zaniklo 1991) - Rada vzájomnej hospodárskej pomoci, socialistické krajiny.

1960 - OECD, organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj, nahradila organizáciu pre európsku hospodársku spoluprácu (2. 5. 1948). V tomto roku vzniká aj OPEC - organizácia krajín vyvážajúcich ropu

1. 3. 1993 - CEFTA - dohoda o stredoeurópskej zóne voľného obchodu, ako prvý pristúpili ČR, SR, Poľsko, Maďarsko, Slovinsko, Rumunsko.

1968 - OPEAC - organizácia arabských krajín vyvážajúcich ropu.

1961 - LAFTA - latinsko-americké združenie voľného obchodu.

1964 - Arabský spoločný trh.

1969 - Andská skupina - Equador, Kolumbia, Venezuela.

1994 - NAFTA - severoamerické združenie voľného obchodu (USA, Kanada, Mexiko), do roku 2005 plánujú prijať Chile.

20. 11. 1959 - EZVO - európske združenie voľného obchodu, do platnosti vstúpilo v roku 1960, zakladajúci členovia sú (Dánsko, Nórsko, Portugalsko, Rakúsko, Švajčiarsko, Lichtenšteinsko, Švédsko, VB), dnešní členovia sú: Island, Nórsko, Švajčiarsko a Lichtenšteinsko.

1989 - v Budapešti sa stretli zástupcovia Maďarska, Juhoslávie, Rakúska, Talianska - dohodli sa na regionálnej ekonomickej spolupráci. Československo pristúpilo v roku 1990 => vznik Pentagonály - v rámci Pentagonály bolo vytvorených 5 pracovných skupín z ktorých každá mala svojho gestora.

Rakúsko - ochrana životného prostredia + jadrová energia.

Maďarsko - malé a stredné podnikanie.

Taliansko - doprava.

Juhoslávia - telekomunikačné a informačné systémy.

Československo - vzdelávanie, kultúra, turistika mládeže.

V roku **1991 pristúpilo Poľsko a vzniká Hexagonála.**

V roku 1992 sa rozpadá Juhoslávia, následne na to sa rozpadá Československo a vznikajú samostatné štáty, ďalšia zmena názvu - Stredoeurópska iniciatíva.